

BİLEMEDİM KIYMETİNİ KADRİNİ VE ÂŞIK HÜSEYİN /üç

Dr. Halil ATILGAN

Daha önce kaleme aldığımız *Üç Ünlü Türkü ve Âşık Hüseyin ile Gayrı Dayanamam Ben Bu Hasrete* adlı türkülerin Erçeneli Âşık Hüseyin'e ait olduğunu, Acem Kızına bağlı olarak Gayrı dayanamam ben bu hasrete adlı türkünün yakılış hikâyesini önce yayınladığımız yazılarda anlatmıştık. Bu yazımızda da Âşık Hüseyin'in Acem Kızı'nın arkasından söylediği: *Bilemedim kıymetini kadrini / Hata benim günah benim suç benim* dizeleriyle başlayan türküyle ilgili tespitlerimizi değerlendireceğiz. Ancak bu değerlendirmeye geçmeden önce türkünün hangi şartlarda yakıldığını kısaca özetlemek istiyorum.

Adana'nın Ceyhan ilçesinde bir pavyonda başlayan Âşık Hüseyin ile Acem Kızı arasındaki gönül bağı imkânsızlıklar nedeniyle bir türlü mutlu sona ulaşmaz. Engeller artarak devam eder. Günlerden bir gün Acem Kızı'nın Ceyhan'dan Adana'ya gitmesi ise engellere bir engel daha katar.

Acem Kızının Adana'ya gittiğini öğrenen Hüseyin yollara düşer. Az gider uz gider. Yayan yapıldak varır Adana'ya. Fakat ne acı ki Acem Kızı'nın olduğu yere bir türlü yaklaşamaz. Ona ulaşmak için uzun zaman Adana kahvelerinde saz çalıp türkü söyler. Sonunda bir fırsatını bulur Acem Kızı'na ulaşır. Acem Kızı, Âşık Hüseyin'den kendisini kaçırmamasını ister. Hüseyin kaçırsa ki nereye götürecektir, hem fakir, üstelik evli. Onun için oyalamaya başlar. O sırada Maraş beylerinden biri Adana'ya gelir, Acem Kızı'nın güzelliğini, şanını, şöhretini duyar. Çalıştığı tiyatroya¹ gider. Acem Kızı ile tanışır, onu pavyon hayatından kurtarıp hanım yapacağını söyler. Acem Kızı da o hayattan bıktığı için Maraş beyinin teklifini kabul eder. Âşık Hüseyin'den de artık ümidini kesmiştir. Maraş beyi tiyatroya sahibine bolca para verip Acem Kızı'nı götürür. Âşık Hüseyin tiyatroya gelir ki ne görsün, Acem Kızı gitmiş. Bunun üzerine alır sazı eline vurur teline: *Bilemedim kıymetini kadrini / Hata benim günah benim suç benim* dizesiyle başlayan türküsünü irticalen dört kıta olarak söyler. Fakat boşuna... Artık tavşan yamaca çoktan geçmiştir.

Acem Kızı Maraşlı beyle birlikte gider, ev hanımı olur, çoluk çocuğa karışır. Daha sonra Acem Kızı'nın çocuklarından biri Maraşlı hemşehrileri tarafından devletin önemli bir makamına getirilir. Âşık Hüseyin de bu hasrete dayanamaz, karısının ve çocuklarının yanına döner. Çevreden utandığı için karısını ve çocuklarını alır, evini yükletir, Afşin'in Erçene köyüne, elinin, aşiretinin içine döner. Erçeneli Hüseyin memleketine göçtükten sonra 1945 yılında da vefat eder.

İşte: *Bilemedim kıymetini kadrini / Hata benim günah benim suç benim* türküsünün yakılma hikâyesi böyle. Neşet Ertaş'ın bozlak formunda okuduğu, ünlendirdiği bu türkünün, piyasada, MESAM da söz ve müziği Neşet Ertaş adına kayıtlı. Piyasadaki sözleri beş dördlük, son iki dördlükte içerikler aynı. Garip mahlasıyla tapşırması da son dördlükte. O dördlük şöyle:

“Sana karşı benim bir sözüm yoktur
Haklısın sevdiğim kararın haktır
Garib'm derdimin dermanı yoktur
Hata benim günah benim suç benim”

Bilindiği gibi Neşet Ertaş şiirlerinde “Garip” mahlasıyla tapşırır. Yukarıdaki dördlüğün üçüncü dizesinde bu uygulamayı yerine getirmiş. Şiire de imzasını atmış. Bu açıklamadan sonra Neşet Ertaş ve Âşık Hüseyin adına kayıtlı sözlere bakalım.

Neşet Ertaş adına kayıtlı sözler:

1

Bilemedim kıymetini kadrini
Hata benim günah benim suç benim
Elim ile içtim derdin zehrini
Hata benim günah benim suç benim

Âşık Hüseyin adına kayıtlı sözler:

1

Bilemedim kıymetini kadrini
Hata benim günah benim suç benim
Eliminen içtim aşkın zehrini
Hata benim günah benim suç benim

1. O dönemde pavyon –bar– saz gibi eğlence yerlerinin genel adı.

2
Bir günden bir güne sormadım seni
Körümüş gözlerim görmedim seni
Boşa Mecnun eylemişim ben beni
Hata benim günah benim suç benim

3
Bilirim suçluyum kendi özümden
Gel desen gelirdim senin izinden
Her ne çekti isen benim yüzümden
Hata benim günah benim suç benim

4
Bilirim sevdiğim kusurun yoktur
Sana karşı benim hayalim çoktur
Haklısın sevdiğim kararın haktır
Hata benim günah benim suç benim

5
Sana karşı benim bir sözüüm yoktur
Haklısın sevdiğim kararın haktır
Garip'in derdinin dermanı yoktur
Hata benim günah benim suç benim

2
Körümüş gözlerim görmedim önü
Boşuna yormuşum eyvah ben beni
Bilirim göremem bir daha seni
Hata benim günah benim suç benim

3
Kader aramıza çekti bir perde
Yoksulluk düşürdü çaresiz derde
Affetmem kendimi ulu mahşerde
Hata benim günah benim suç benim

4
Hüseyin'i yandırdın yâr ataşlara
Daha sürme çekme kalem kaşlara
Vursam da başımı taştan taşlara
Hata benim günah benim suç benim

Yukarıda karşılıklı olarak verdiğimiz sözler incelendiğinde: Neşet Ertaş adına kayıtlı sözlerin ilk dörtlüğü ile Âşık Hüseyin adına kayıtlı ilk dörtlüğün sözleri aynı. Bire bir örtüşüyor. Neşet adına kayıtlı sözlerin 4. ve 5. dörtlüğü daha önce de söylediğimiz gibi içerik olarak aynı². Farklı olan 3. ve 4. dörtlükler. Neşet Ertaş okuduğu türkünün ikinci dörtlüğünün ilk dizesinde: *Bir günden bir güne sormadım seni*, Âşık Hüseyin aynı dizede: *Körümüş gözlerim görmedim önü*. İkinci dize de, Neşet Ertaş: *Körümüş gözlerim görmedim seni*, Âşık Hüseyin: *Boşuna yormuşum eyvah ben beni*. Neşet Ertaş 3. dizede: *Boşa Mecnun eylemişim ben beni*, Âşık Hüseyin: *Bilirim göremem bir daha seni* dedikten sonra *Hata benim günah benim suç benim* döner ayaklı dize ile dörtlük tamamlanıyor.

Neşet Ertaş ile Âşık Hüseyin'e ait yukarıda verdiğimiz ikinci dörtlüğün dizeleri birbiriyle karşılaştırılırsa Neşet Ertaş ustalıklı sözlerin bire bir örtüşmesini engellemek için güzel bir ustalık göstermiş. Küçük değişiklikler yaparak temayı muhafaza etmiş, ikinci dörtlüğün Âşık Hüseyin'in dörtlüğünden farklı olması için olanca gayret göstermesine rağmen istenilen ölçüde başarılı olamamıştır. Zira ikinci dörtlüklerdeki dizeler incelendiğinde dizeler arasında olağan üstü bir farklılığın olmadığı görülecektir. Türkünün Âşık Hüseyin tarafından Acem Kızı'nın arkasından söylendiği düşünülürse Neşet Ertaş'ın birinci ve ikinci dörtlüklerindeki bu benzeşimler oldukça dikkat çekici...

Biz bu benzeşimden hareketle farklılıkları ortaya koymak için tespit ettiğimiz sözlerin tamamını karşılıklı olarak yukarıda kayda geçtik. İncelenirse dörtlükler arasındaki fark açıkça görülecektir. Mesele dörtlükler arasındaki fark, Âşık Hüseyin ile Neşet Ertaş taşırması değil. Sözlerin kime ait olduğudur. Bizim iz sürerek tespitlerimize göre; sözler Erçeneli Âşık Hüseyin'in Acem Kızı'nın arkasından söylediği dörtlüklerdir.

Daha önce bahsettiğimiz gibi Acem Kızı'nın arkasından önce *Gayrı dayanmam ben hasrete* sonra da: *Bilemedim kıymetini kadrini / Hata benim günah benim suç benim* türküsünü söyler. Adı geçen her iki türkünün sözlerinin genel bir değerlendirilmesi yapılırsa sözlerin birbirini müthiş bir şekilde tamamladığı görülür. Yani türkülerin yakılış hadisesinin birbiriyle ilintili olduğu hemen hissedilir.

Daha önceki yazımızda anlattığımız³ Acem Kızı hikâyesindeki dramatik olay göz önüne getirilirse, sözlerin yaşanan hadiseyle doğru orantılı ve müthiş bir bütünleşme içinde olduğu çok açıktır.

Her kim bu hadiseyi yaşamış olsa Acem Kızı'nın arkasından böyle olmasa da buna yakın dörtlüklerle duygularını dile getirir.

2 Neşet Ertaş adına kayıtlı sözlerin 4. ve 5. dörtlüğü içerik olarak aynı. Fakat Neşet Ertaş her nedense beşinci dörtlükte taşırması. Niye? Nedenini düşünmek gerek.

3 Halil Atılğan, Üç Ünlü Türkü ve Âşık Hüseyin.

Sonuç: Türkü: TRT repertuvarına girmemiş. MESAM (Müzik Eserleri Sahipleri Meslek Birliği) kayıtlarında uzun hava Hata benim adıyla Neşet Ertaş adına kayıtlı. Son dörtlükte Garip mahlasıyla taşıyarak sözlere de sahip çıkıyor. Tıpkı Acem Kızı'nın sözlerine sahip çıkıp *Avrupa kurban olsun karakaşına* diye başlayan dörtlüğü bara gelen bayana söylediği gibi⁴ bunu da Leyla'ya söylemiş oluyor.

Acem Kızı hikâyesinin 1935 -1945 yılları arasında yaşandığını, türkünün de o yıllarda söylendiği bilinmektedir. Diğer türkülerin ortaya çıkışı da Acem Kızı'yla ilgilidir. Acem Kızı olmasaydı; *Gayri dayanamam ben bu hasrete / Bilemedim kıymetini kadrini* adlı türküler söylenmeyecekti. Türkünün söylendiği dönemle Neşet Ertaş'ın yaşadığı zaman arasında önemli bir fark var. Türkü 1935–1945 yılları arasında söylendiyse: Neşet Ertaş'ın doğduğu yılı düşünmek gerek. Ertaş'ın doğduğu yıl 1938. Kısaca türkü söylendiğinde Neşet Ertaş sabi sübyan. Akıl balığı bile değil. Pekiyi: O zaman bu türküyü Neşet Ertaş ne zaman, nerede, nasıl söyledi.

Daha önce: *Bilemedim kıymetini kadrini / Hata benim günah benim suç benim* türküsüyle ilgili düşüncelerimizi söylemiş, Âşık Hüseyin'in Acem Kızı'nın arkasından söylediği türkülerden biri olduğunu ifade etmiştik. Araştırmalarımız sonucunda Neşet Ertaş'ın adı geçen türküyü hangi şartlarda söylediğinin hikâyesine ulaştık. Uydurulan hikâye ile türkünün Neşet Ertaş'a nasıl mal edildiğine de şahit olduk. Hikâye Dilek Üğüden⁵ tarafından kaleme alınmış. Şimdi kaynaklarda konuyla ilgili tespitlerimize bakalım. Hikâye şöyle: “*Neşet Ertaş, Leyla'ya gönül verir. Babası buna şiddetle karşı çıkar. Ve oğluna ‘evladım’ redifli türküsünü söyler*⁶ :

*Temiz ruhlu saf kalplisin şöhretsün
Hakkın vardır evlenmeye evladım
Mevlâ'm sana yapanları kahretsün
Aslı bozuk alma dedim evladım*

*Dokunsalar nazif tene kir gelir
Bizden önce ceddimize ar gelir
Köle olmak şanıma zor gelir
Aslı bozuk alma dedim evladım*

Babasının Leyla'ya ‘aslı bozuk’ demesi, Neşet Ertaş'ı inanılmaz yaralar. O da babasına ‘ana’ ile cevap verir:

*Ulu arıyorsan analar ulu
Sevmişiz biz onu olmuşuz kulu
Analar insandır biz insanoğlu
Aslı bozuk deme gel şu insana*

*Aşkı kimden aldım sevgiyi kimden
Aslı bozuk deme gel şu insana
Soracak olursan eğer ki benden
Aslı bozuk deme gel şu insana*

*Yazımızı felek yazdı Mevlâ'dan değil
Senin dediklerin evladan değil
Her hata suç bende Leylâ'dan değil
Aslı bozuk deme gel şu insana*

Muharrem Ertaş oğlunun bu ‘ulu ana’ göndermesine boyun eğer ve şöyle der:

4 Halil Atılğan Acem Kızına Dörtlükleri Kim Dedi. Erciyes Dergisi S. 438, s. 1, Haziran 2014.

5 Kaynak <http://listelist.com/neset-ertas-turkusunun-hikayesi>.

6 <http://listelist.com/neset-ertas-turkusunun-hikayesi>

*Küsmedim Neşet'im kahrettim sana
Baban değil miydim sormadın bana
Olan olmuş yavrurum ne deyim sana
Sen aklını yitirmişin evladım*

Neşet Ertaş babasının isteksizliğine rağmen Leyla ile evlenir. Ancak bir süre sonra ayrılırlar. Bu iki büyük sanatçı (aynı zamanda da baba-oğul) arasındaki şiirsel atışma, bu ayrılıktan sonra da sürer. Neşet, Leyla'ya hatanın kendisinde olduğunu, nedamet duyduğunu söyler: Arkasından o ünlü türküyü havalandırır. Bilemedim kıymetini kadrini / Hata benim günah benim suç benim / Eliminen içtim derdin zehrini / Hata benim günah benim suç benim diyerek türküyü nedamet duygularını anlatır."

İşte: *Hata benim günah benim suç benim* türküsünün ortaya çıkmasına sebep budur. Neşet Ertaş'ın Leyla ile arasındaki yaşanan olaya hikâye yamanmıştır.

Neşet Ertaş'la Leyla arasındaki hikâye doğrudur. Babası Muharrem Ertaş, Leyla ile evlenmesine karşı çıkar. Aslı bozuk evladım alma diyerek duygusunu türküyü dile getirir. Sonuçta Muharrem Usta'nın attığı taş yerini bulmaz. Neşet, Leyla ile evlenir. Bu hadise baba ile oğlun arasını açar. Uzun müddet konuşmazlar.

Acem Kızı'yla Âşık Hüseyin'in, Neşet Ertaş'la Leyla'nın yaşadıkları olay birbiriyle aynı. Fakat türkünün Âşık Hüseyin'in tarafından çok önce söylendiği bir gerçek. Bu gerçek düşünülürse türküyü Neşet Ertaş'ın söylemediği ortaya çıkar. Kısaca türkü Âşık Hüseyin tarafından söylenmiş. Neşet, Garip tapşırmasıyla türküyü sahip çıkmış. Tespitimize göre türkünün sözlerinde bazı değişiklikler yaparak kendisine mal etmiş. Yaşadığı Leyla hadisesiyle sözlerin bütünleşmesini düşünmüş. Nitekim düşüncesinde de başarılı olmuştur. Zira sözler yaşanan hadiseyle çok ilintilidir. Uzun lafın kısası Neşet Ertaş Erçeneli Hüseyin'in Acem Kızı'nın arkasından söylediği *Bilemedim kıymetini kadrini / Hata benim günah benim suç benim* dizeleriyle başlayan sözleri yaşadığı hadiseyle özdeşleştirerek haksız yere türküyü sahip çıkmıştır.

Bilindiği gibi o yıllarda eser sahiplerine gösterilen hassasiyet

yok denecek kadar azdı. Ali'nin külâhının Veli'ye, Veli'nin külâhının Ali'ye giydirildiği dönem. Telif hakları yasası yok. Sanatçılar yaptığı eserlere sahip çıkamıyor. Bir kör dövüşü anlayışı ile sanatçı kısa zamanda adını halka duyurmaya çalışıyor. İşte onlardan biri de Neşet Ertaş. O: *Köprüden geçti gelin / Mühür gözlüm seni elden / Seher vakti çaldım yârin kapısını / Zahidim / Ne güzel yaratmış seni yaradan* plâklarıyla sesini dalga dalga Anadolu'ya duyurdu. Ankara Radyosunda Yunus Karaca⁷ vasıtasıyla Emin Aldemir ile tanışması Ankara Radyosunda mahalli sanatçı sıfatıyla bantlar yapmasını sağladı. Yaptığı bantlar ününe ün kattı. Aranan sanatçılar arasında yerini aldı. Ünlü olması okuduğu eserlerin bazılarının sözlerine de sahip çıkmasına vesile oldu. *Seher vakti çaldım yârin kapısını*. Söz Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Kılıççı köyünden Âşık Ağâhi'ye. Çırpınıp da şan ovaya çıkınca. Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinin Erçene köyünden Âşık Hüseyin'e.⁸ *Kova kova indirdiler yazıya - Âşık Kerem / Ahu gözlerini sevdiğim dilber - Karacaoğlan'a / Zahide ise Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesinin Ortahacıahmetli köyünden Arap Mustafa'ya ait olmasına rağmen Neşet Ertaş sahiplendi. Yani Neşet Ertaş bu tür sahiplenmelerde şaibeli. Böyle olduğu düşünüldüğünde bu türküyü de sahip çıkmıştır diyor, söze son noktayı koyuyorum.*

Sonuç ne olursa olsun Âşık Hüseyin'in adı geçen türküleri insanlık var oldukça yaşayacak, öne çıkan önemli eserler arasında yerini alan, söyleyenleri mest eden özelliklere sahip türküler olarak varlığını koruyacaktır. Kısaca Âşık Hüseyin: *Acem Kızı / Gayrı dayanmam ben bu hasrete / Bilemedim kıymetini kadrini* gibi güzel türküleri repertuvarımıza kazandıran adsız kahramanlardan biri. Bu çalışmayla adsız kahraman Âşık Hüseyin'in *Bilemedim kıymetini kadrini / Hata benim günah benim suç benim* adlı türküsünü değerlendirerek hakkı hak sahibine teslim etmeye çalıştık. Bu tespitimizin aksi ispat edilinceye kadar adı geçen türkünün sahibi Âşık Hüseyin'dir. Zira şimdiye kadar adı hiç duyulmayan Âşık Hüseyin önce söylediğimiz gibi gerçekten isimsiz bir kahraman. Kimsesiz oluşu, kabuğunu kıramayışı, hayat şartları adının geniş halk kitlelerine duyulmasını engellemiş. Söylediği Acem Kızı türküsünün çok ünlenmesine rağmen Âşık Hüseyin adının ilk defa duyulması büyük bir talihsizlik... Bizim tespitlerimizden sonra inşallah bu talihsizlik zinciri kırılır. Âşık Hüseyin, adı geçen türküleriyle varlığını korur, biz de böylece haklının hakkını hak sahibine teslim etmiş oluruz.

⁷ Yunus Karaca o yıllarda Ankara Radyosunda bağlama sanatçısı olarak görev yapıyor.

⁸ İrfan Can, *Çukurova'dan Dünyaya Kadirli*. Mart 2006, S. 19. s. 64.